

Hagstofa Íslands birti í júlí sl. í fyrsta sinn vísitölu heildarlauna en hún gefur nýjar upplýsingar um launakostnað fyrirtækja og stofnana og er því gagnleg viðbót við þá launatölfræði sem fyrir er. Í grunninn byggjast útreikningar á vísitölunni á samtölu staðgreiðsluskyldra launa á greidda vinnustund en matið hefur verið auðgað með upplýsingum úr stjórnsýslugögnum og rannsóknnum Hagstofunnar.¹ Að auki eru birtar undirvísitölur fyrir starfsmenn hins opinbera og starfsmenn á almennum vinnumarkaði og fyrir einstakar atvinnugreinar. Á þessari stundu ná tölurnar aftur til fyrsta ársfjórðungs 2008. Meðal kosta vísitölnnar er ársfjórðungsleg birtingartíðni sem gefur vísibendingu um þróun launakostnaðar mun fyrr en launatölfræði út frá framleiðsluuppgjöri þjóðhagsreikninga sem er einungis til á árstíðni enn sem komið er. Nýja vísitalan er því gagnleg viðbót fyrir Seðlabankann við mat á launaþróun og við spágerð.

Samsetning vinnuafls, vinnutíma og launa hefur áhrif á þróun heildarlauna

Vísitala heildarlauna endurspeglar ekki einungis breytingar á launum á vinnustund því að breytingar á launadreifingu og samsetningu vinnustunda hafa einnig áhrif. Aukið vægi fólks með hlutfallslega há laun eða aukið vægi yfirvinnu myndi þ.a.l. hafa áhrif til hækkunar vísitölnnar en aukið vægi fólks með lág laun og aukin hlutdeild dagvinnustunda hefur áhrif til lækkunar. Vísitalan tekur einnig tillit til óreglulegra greiðslna, t.d. vegna kaupauka og árlegra eingreiðslna. Námsmenn og afleysingafólk koma inn á vinnumarkaðinn yfir sumarmánuðina og hafa alla jafna lægri laun en fastráðnir starfsmenn. Þá eykst vægi fólks með lægri laun sem hefur áhrif til lækkunar vísitölnnar á þriðja fjórðungi hvers árs. Á fjórða ársfjórðungi gættir ekki lengur áhrifa sumarstarfsfólks auk þess sem desemberuppbót er greidd og hækkar vísitalan því yfirleitt mest á síðasta fjórðungi ársins. Þessar breytingar valda sterkri árstíðarsveiflu í vísitölunni. Áhrif breytinga á samsetningu vinnuaflsins geta einnig komið fram yfir lengri tíma, t.d. vegna breytinga á vægi atvinnugreina með mismunandi launastig og breytinga á vægi erlends vinnuafls.

Samanburður við aðra mælikvarða fyrir launaþróun

Þegar vísitala heildarlauna er borin saman við hina almennu launavísitölu þarf að hafa í huga að þær mæla ekki launaþróun með sama hætti. Launavísitalan er vísitala reglulegra launa á greidda vinnustund og þess vegna er þess gætt að breytingar á samsetningu hópa og vinnutíma auk óreglulegra greiðslna hafi ekki áhrif á mælingarnar. Þriðji mælikvarðinn á launaþróun er launakostnaður samkvæmt framleiðsluuppgjöri þjóðhagsreikninga en það er sá mælikvarði á launaþróun sem Seðlabankinn horfir helst til við mat á launaþróun, þótt þróun launavísitölu sé einnig höfð til hliðsjónar. Þessi mælikvarði byggist á upplýsingum upp úr ársreikningum fyrirtækja og til að mæla laun á vinnustund er deilt upp í launakostnaðinn með vinnutíma úr vinnumarkaðskönnun Hagstofunnar. Þar sem framleiðsluuppgjörð er enn sem komið er einungis á ársgrundvelli hafa ársfjórðungstölur verið metnar með því að nota upplýsingar um ársfjórðungsþróun launavísitölnnar. Gallinn við launaupplýsingar úr framleiðsluuppgjörinu er hins vegar sá að þær birtast með nokkurri töf og breytast oft töluvert á milli birtinga (sjá t.d. umfjöllun í rammagrein 4 í *Peningamálum* 2015/4). Í greiningum bankans hefur því jafnan þurft að áætla sögulegar breytingar í launum jafnvel

1. Vísitalan byggist í meginatriðum á fjölpættu mati Hagstofunnar þar sem hlutfallslegar stærðir úr launarannsókn og vinnumarkaðskönnun Hagstofunnar eru heimfærðar á stjórnsýslugögn sem ná yfir allt þýðið. Af stjórnsýslugögnum er notast við staðgreiðslugögn, skattframtöl og launamiða einstaklinga en einnig við menntaupplýsingar, lögskráningardaga og framtöl fyrirtækja.

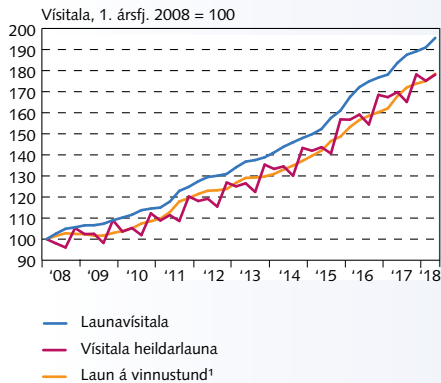
Rammagrein 4

Vísitala heildarlauna

Mynd 1

Laun á mismunandi mælikvarða

1. ársfj. 2008 - 2. ársfj. 2018

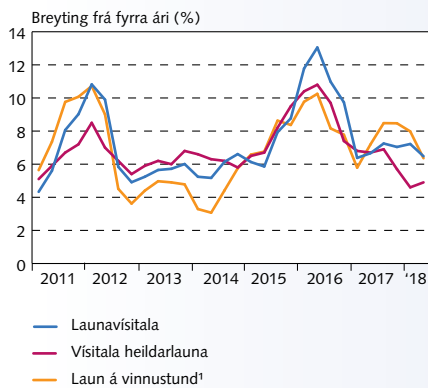

1. Laun á vinnustund byggjast á árstölum fyrir launahluta launa og launategdra gjalda úr framleiðsluþjóni í hlutfalli við heildarvinnustundir úr vinnumarkaðskönnun Hagstofunnar. Áætlun frá 4. ársfj. 2016. Heimildir: Hagstofa Íslands, Seðlabanki Íslands.

Mynd 2

Laun á mismunandi mælikvarða

1. ársfj. 2011 - 2. ársfj. 2018

1. Laun á vinnustund byggjast á árstölum fyrir launahluta launa og launategdra gjalda úr framleiðsluþjóni í hlutfalli við heildarvinnustundir úr vinnumarkaðskönnun Hagstofunnar. Áætlun frá 4. ársfj. 2016. Heimildir: Hagstofa Íslands, Seðlabanki Íslands.

allt að tvö ár aftur í tímann, oftast út frá launavísitölunni. Hin nýja vísitala heildarlauna ætti því með tímanum að gefa bankanum fyllri upplýsingar við mat á launabróun.

Þróun launa á mismunandi mælikvarða

Mynd 1 sýnir að vísitala heildarlauna og launakostnaður samkvæmt framleiðsluþjóni fylgjast nokkuð vel að yfir tímabilið og höfðu á tíu ára tímabili, milli fyrsta fjórðungs árána 2008 og 2018, hækkað jafnmikið eða um 75%.² Launavísitalan hækkaði hins vegar töluvert meira á sama tímabili eða um 91%. Frá árslokum 2015 fjölgaði erlendu vinnuafli mikið og má greina að munurinn á þróun launavísitölunnar og hinna mælikvarðanna eykst nokkuð frá þeim tíma. Einnig hefur vægi atvinnugreina tengdra ferðaþjónustu aukist þar sem laun eru alla jafna lægri en meðallaun en vægi fjármálageirans minnkað þar sem laun eru alla jafna hlutfallslega há og voru reyndar sérstaklega há fyrir tíu árum. Þessi breyting á samsetningu hefur ekki áhrif á launavísitöluna en getur haft áhrif á hina tvo mælikvarðana.

Ef fyrirtæki bregðast við launahækkunum með hagræðingu, t.d. með því að ráða yngra starfsfólk eða erlent starfsfólk á lægri launum í stað innlands vinnuafis á hærri launum dregur úr hækkan vísitölu heildarlauna og launa á vinnustund en áhrifin á launavísitöluna eru engin. Hið sama gerist þegar yfirvinnustundum er fækkað. Í því samhengi er einnig áhugavert að skoða þróunina í kjölfar kjarasamninga undanfarinna ára en munur launavísitölu og vísitölu heildarlauna er sérstaklega áberandi þegar launahækkanir náðu hámarki í kjölfar kjarasamninga ársins 2011 annars vegar og samninga árána 2015 og 2016 hins vegar. Í fyrra tilfellinu nær ársþækkun launavísitölunnar hámarki í 11% en í um 13% eftir síðari samningana. Vísitala heildarlauna nær hámarki á sama tíma og launavísitalan í bæði skiptin en vöxtur hennar var rúmum 2 prósentum minni (mynd 2). Samanburður vísitölu heildarlauna og launavísitölu gefur því vísbendingu um að atvinnurekendur hafi að hluta mætt kjarasamningsbundnum launahækkunum með því að draga úr yfirvinnu og með því að ráða ódýrara vinnuafli. Hins vegar sýna laun á vinnustund ekki alltaf sambærilega þróun. Miðað við þau komu launahækkanir í kjölfar kjarasamninga ársins 2011 að fullu fram í launakostnaði eins og í launavísitölunni. Þá hækkuðu laun hægar en bæði vísitala heildarlauna og launavísitala á síðari hluta samninganna og við upphaf næstu samninga undir lok árs 2013. Samhljómur launa á vinnustund og vísitölu heildarlauna er þó meiri í kjölfar kjarasamninga árána 2015 og 2016 en aftur skilur á milli í upphafi ársins 2017.

Ólík þróun þessara mismunandi mælikvarða á launabróun endurspeglar ólíka aðferðafræði við mat á launum á vinnustund en hún getur einnig endurspeglad þá óvissu sem felst í mælingum og mæliskekkljum á launum og vinnutíma. Í því ljósi má áfram búast við einhverri óvissu við mat á nýliðinni þróun launakostnaðar.

2. Þróun launakostnaðar samkvæmt framleiðsluþjóni frá fyrsta ársfjórðungi 2017 til annars ársfjórðungs 2018 byggist á mati Seðlabankans.